Punainen Risti
Röda Korset

LAUSUNTO

11.4.2018

Eduskunnan lakivaliokunta

Suomen Punaisen Ristin lausunto

Asia: HE 30/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun muuttamisesta

Suomen Punainen Risti kiittää eduskunnan lakivaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun muuttamisesta.

Suomen Punainen Risti on viranomaisia tukeva julkisoikeudellinen yhdistys, jonka oikeudellisesta erityisasemasta on Suomessa säädetty lailla (238/2000) sekä sen nojalla annetulla tasavallan presidentin asetuksella (827/2017). Suomen Punaisen Ristin tehtävänä on tukea ja avustaa maan viranomaisia niin rauhan kuin sodan ja aseellisten selkkausten aikana ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Suomen Punainen Risti on osa kansainvälistä Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liikettä (Liike), joka toimii kaikkialla maailmassa, avustaen luonnonkatastrofien ja konfliktien keskellä eläviä ihmisiä seitsemän perusperiaatteensa mukaisesti.

Kansainvälisesti Punaisen Ristin erityisasema perustuu sodan uhrien suojelemiseksi solmittuihin neljään Geneven yleissopimukseen vuodelta 1949 ja niitä täydentäviin kolmeen lisäpöytäkirjaan vuosilta 1977 ja 2005. Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansainväliseen liikkeeseen kuuluvat lähes kaikissa maailman valtioissa työskentelevien kansallisten yhdistysten lisäksi Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansainvälinen liitto, joka on kansallisten yhdistysten kattojärjestö, sekä konfliktitilanteissa toimiva Punaisen Ristin kansainvälinen komitea (ICRC). Kansainvälinen yhteisö on valtuuttanut ICRC:n kehittämään ja valvomaan kansainvälisiä sodan oikeussääntöjä (kansainvälistä humanitaarista oikeutta). Suomen Punainen Risti tukee ICRC:ta tässä tehtävässä seuraamalla humanitaarisen oikeuden kysymyksiä kansallisesti. Tämä toimintamuoto on myös kirjattu Suomen Punaisesta Rististä annettuun tasavallan presidentin asetukseen (3§).

Yleistä humanitaarisesta oikeudesta

Kansainväliset sodan oikeussäännöt, eli humanitaarinen oikeus, sääntelevät sotaa käyvien osapuolten toimia. Kansainvälisen oikeuden alana humanitaarinen oikeus ei ota kantaa yleisesti oaspuolten oikeuteen tarttua aseisiin ja käyttää tappavaa voimaa. Sen sijaa humanitaarinen oikeus pyrkii:

1. Suojelemaan sodan keskellä niitä ihmisryhmiä, jotka eivät osallistu taisteluihin (ns. suojeltavat ryhmät), sekä

2. rajoittamaan taistelevien osapuolten sodankäyntimenetelmiä ja –tapoja

Suomen Punainen Risti, Keskustoimisto
Tehtaankatu 1 a, 00140 Helsinki, PL 168, 00141 Helsinki
Puhelin 020 701 2000 Faksi 020 701 2310

Finlands Röda Kors, Centralbyrån
Fabriksgatan 1 a, 00140 Helsingfors, PB 168, 00141 Helsingfors
Telefon 020 701 2000 Telefax 020 701 2310

Y-tunnus / FO-nummer 0116988-7

punainenristi.fi
rodakorset.fi

Suomen Punainen Risti kuuluu Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun yhdistysten kansainväliseen liittoon.

Finlands Röda Kors hör till Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen.

Kansainvälisen oikeuden alana, humanitaarinen oikeus soveltuu vain aseellisen selkkauksen tilanteissa. Lisäksi soveltuvuus tulee kyseeseen vain aseellisen selkkaukseen liittyviin tekoihin tai niiden humanitaarisiin seurauksiin. Näin ollen humanitaarinen oikeus ei sovellu esimerkiksi sotatoimialueella rikollisjärjestöjen väkivaltatekoihin (kunhan rikollisjärjestö ei ole alueella käytävän aseellisen selkkauksen osapuoli).

Terrorismiksi katsottavat teot humanitaarisessa oikeudessa

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus ei sisällä erillistä terrorismin määritelmää. Se kuitenkin kieltää aseellisen selkkauksen aikana suurimman osan niistä toimista, jotka yleisesti miellettäisiin terrorismiksi, mikäli ne toteutettaisiin rauhan aikana.

Humanitaarisen oikeuden keskeisimpiä perusperiaatteita on, että aseelliseen selkkauksen osapuolten tulee kaikkina aikoina tehdä ero siviilien ja taistelijoiden sekä siviili- ja sotilaallisten kohteiden välillä. Tämä nk. erottelun periaate on humanitaarisen oikeuden kulmakivi, ja moni siviilien ja siviilikohteiden suojeluun tähtäävä yksityiskohtaisempi sodan oikeussääntö perustuu siihen. Tällaisia sääntöjä ovat muun muassa kielto aseellisen toiminnan kohdistamisesta suoraan tai epäsuoraan siviilejä tai siviilikohteita vastaan, umpimähkäisten aseellisen toiminnan kielto sekä ihmiskilpien käytön kielto. Kansainvälinen humanitaarinen oikeus kieltää myös panttivankien ottamisen.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaan aseellisissa selkkauksissa tahalliset siviileihin tai siviilikohteisiin kohdistuvat väkivaltateot luokitellaan sotarikoksiksi. Kaikki sotarikoksista epäillyt voidaan asettaa syytteeseen ns. universaalin syyteoikeuden nojalla. Tämä tarkoittaa, että sotarikokseen syyllistynyt henkilö voidaan tuomita teoistaan missä tahansa maailman valtiossa.

Edellä mainittujen kieltojen lisäksi kansainvälinen humanitaarinen oikeus mainitsee ja kieltää myös erikseen "terrorismin keinot" ja "terroristiteot". Geneven IV sopimuksen mukaan "yhteisrangaistukset samoin kuin kaikki pelotus- tai terroritoimenpiteet ovat kielletyt" (33 artikla). Geneven sopimusten II lisäpöytäkirjassa taasen kielletään "terroriteot" niitä ihmisiä vastaan, jotka eivät suoraan osallistu tai eivät enää osallistu vihollisuuksiin (4 artikla). Näiden artiklojen tavoitteena on korostaa sitä, että yksilöitä tai siviiliväestöä kohtaan ei saa kohdistaa yhteisrangaistuksia, jotka luonteestaan johtuen aikaansaavat kauhua ihmisten keskuudessa.

Molemmat Geneven sopimusten lisäpöytäkirjat vuodelta 1977 kieltävät teot, joiden tarkoituksena on levittää kauhua siviiliväestön keskuudessa. Lisäpöytäkirjojen mukaan "Siviiliväestö sellaisenaan ja siihen kuuluvat siviilihenkilöt eivät saa joutua aseellisen toiminnan uhreiksi. Väkivaltaisuudet tai niillä uhkaaminen päätarkoituksena levittää kauhua siviiliväestön keskuudessa on kielletty" (51(2) artikla I lisäpöytäkirja, 13(2) artikla II lisäpöytäkirja).

Edellä mainitut rajoitteet ja kiellot ovat keskeisiä sodankäyntiä koskevia humanitaarisen oikeuden sääntöjä. Ne määrittelevät, miten sotilasoperaatioita saa-

daan toteuttaa taistelukentällä aseellisen selkkauksen osapuolten välillä. Humanitaarinen oikeus kieltää sellaisen väkivallan käytön, joka ei johda selkeään sotilaalliseen etuun. Siten humanitaarinen oikeus nimenomaisesti kieltää sotatoimet, joiden ensisijaisena tarkoituksena on terrorisoida siviilejä, kuten esimerkiksi siviilien pommitukset taikka siviileihin kohdistuneet väijytysampumiset kaupunkialueella.

Direktiivin 37. & 38. johdantokappaleet

EU terrorismirikosdirektiivin 37. johdantokappaleen mukaan:

”Tämä direktiivi ei saisi johtaa jäsenvaltioilla kansainvälisen oikeuden, myös kansainvälisen humanitaarisen oikeuden, nojalla olevien oikeuksien, velvollisuuksien ja vastuiden muuttumiseen. Tällä direktiivillä ei säädellä sellaisia kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa määriteltyjä aseellisten joukkojen toimia aseellisen selkkauksen aikana, joihin sovelletaan kansainvälistä humanitaarista oikeutta, eikä valtion puolustusvoimien toimia silloin kun ne suorittavat virallisia tehtäviään, sikäli kuin niihin sovelletaan kansainvälisen oikeuden muita sääntöjä.”

Eduskunnalle annetussa hallituksen esityksessä selostetaan (sivut 80-81) tämän kappaleen vaikutuksesta direktiivin piiriin kuuluvien rikosnimikkeiden soveltamiseen. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, direktiiviä / sen kriminalisointeja ei tule soveltaa aseellisen selkkauksen yhteydessä tehtyihin tekoihin, joihin humanitaarinen oikeus soveltuu, ja jotka ovat humanitaarisen oikeuden mukaan laillisia. Suomen Punainen Risti pitää tervetulleena sitä, että hallituksen esityksen mukaan kansainvälinen humanitaarinen oikeus on huomioitava arvioitaessa terroristisen tarkoituksen olemassaoloa. On hyvä, että hallituksen esityksessä yksiselitteisesti todetaan muun muassa, että ”[t]ekijällä ei ole esimerkiksi rikoslain 34 a luvun 6 §:n 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitettua terroristista tarkoitusta, jos kysymys on kansainvälisiä sodan oikeussääntöjä kunnioittavasta toiminnasta.” Tämä on omiaan varmistamaan, että Suomessa ei sovelleta direktiivin piiriin kuuluvia rikosnimikkeitä siten, että syntyisi normikonflikti niiden ja humanitaarisen oikeuden välillä.

Direktiivin 38. johdantokappaleen mukaan:

”Puolueettomien, kansainvälisessä oikeudessa, mukaan lukien kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa, tunnustettujen humanitaarisen avun järjestöjen toimittama humanitaarinen apu ei kuulu tämän direktiivin soveltamisalaan, kun otetaan huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö.”

Kuten hallituksen esityksestä käy ilmi johdantokappaleen avulla pyritään varmistamaan, että näillä epäsuorilla terrorismin kriminalisoinneilla tai muilla toimilla ei kohtuuttomasti tai perusteettomasti estetä tai vaikeuteta puolueettomien humanitaaristen avustusjärjestöjen toimintaa.

Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansainväliselle liikkeelle, sekä muilla puolueettomille (impartial englanniksi) avustusjärjestöille on ensisijaisen tärkeää, että valtioiden terrorisminvastaiset toimet eivät estä tai merkittävästi vai-

Punainen Risti
Röda Korset

LAUSUNTO

11.4.2018

keuta järjestöjen edellytyksiä harjoittaa humanitaarista toimintaansa, joka perustuu kansainväliseen oikeuteen. Tällaisten järjestöjen toiminta perustuu tasapuolisuuden periaatteelle, mikä tarkoittaa, että apua jaetaan siellä missä tarve on suurin. Tämä periaate on kirjattu kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen ja on myös yksi Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansainvälisen liikkeen perusperiaatteista. Liikkeen periaatteisiin perustuva humanitaarinen toiminta edellyttää humanitaarista kanssakäymistä kaikkien konfliktien osapuolten kanssa, mukaan lukien ei-valtiollisten aseellisten ryhmittymien kanssa, vaikka heidät olisikin luokiteltu terroristeiksi. Humanitaarisen avun toimittaminen sodan uhrien luo edellyttää kanssakäymistä kaikkien niiden tahojen kanssa, jotka hallitsevat aluetta jossa apua tarvitaan. Suomen tulee omalta osaltaan varmistaa, että sen lainsäädäntö ei vaaranna tai muutoin vaikeuta sellaista humanitaarista avustustoimintaa.

Kristiina Kumpula
pääsihteeri

Suomen Punainen Risti, Keskustoimisto
Tehtaankatu 1 a, 00140 Helsinki, PL 168, 00141 Helsinki
Puhelin 020 701 2000 Faksi 020 701 2310

Finlands Röda Kors, Centralbyrån
Fabriksgatan 1 a, 00140 Helsingfors, PB 168, 00141 Helsingfors
Telefon 020 701 2000 Telefax 020 701 2310

Y-tunnus / FO-nummer 0116988-7

punainenristi.fi
rodakorset.fi

Suomen Punainen Risti kuuluu Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun yhdistysten kansainväliseen liittoon.

Finlands Röda Kors hör till Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen.